

مکان‌یابی فضاهای گذران اوقات فراغت با استفاده از GIS

(مطالعه موردی: شهر مرودشت)

مهری اذانی^۱

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد

مصطفی احمدزاده

دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد

احمد قاسمی

دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۱/۰۳/۱۰

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۱۲/۱۲

چکیده

فضای گذران اوقات فراغت، یکی از مهم‌ترین حوزه‌های عملکردی در شهر است. این عملکرد در برگیرنده مجموعه فعالیت‌هایی است که شخص به میل خود برای استراحت، تفریح، گسترش اطلاعات و آموزش یا مشارکت آزادانه در زمان فراغت از تعهدات شخصی، و اجتماعی انجام می‌دهد. شهر مرودشت از جمله شهرهایی است که به دلیل عدم مدیریت مطلوب شهری از توزیع مناسب گذران اوقات فراغت برخوردار نمی‌باشد. از این رو هدف از این پژوهش ارائه الگوی مناسب جهت توزیع بهینه فضای گذران اوقات فراغت در هر یک از مناطق می‌باشد و به منظور تعیین مکان‌های مناسب برای احداث فضاهای گذران اوقات فراغت از الگوی GIS استفاده شده است. روش این پژوهش براساس هدف کاربردی و براساس ماهیت توصیفی، تحلیلی می‌باشد و جمع‌آوری این اطلاعات براساس مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی می‌باشد. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که توزیع و پراکنش آن در سطح شهر به صورت مناسبی انجام نگرفته است.

کلید واژه‌ها: اوقات فراغت، مکان‌یابی، GIS، مرودشت.

مقدمه

پدیده اجتماعی اوقات فراغت و نحوه گذران آن تاریخچه‌ای طولانی دارد. به نظر می‌رسد که فراغت و چگونگی بهره‌گیری از آن با پیدایش رفاه در بین برخی از اقشار اجتماع ظهور کرده باشد. در آثار مکتوب برجای مانده از یونان باستان از اهمیت اوقات فراغت و نوع فعالیت‌هایی که شایسته است در این اوقات انجام شود سخن رفته است. ارسطو نیز در آثار خود به ویژه در (اخلاق نیکو ماک) فراغت را در مقابل کار قرار می‌دهد و فراغت را نتیجه و غایت کار تلقی کرده است. کار مستلزم تلاش و زحمت است حال آنکه فراغت متضمن اسایش و فعالیت‌هایی است که فی نفسه مطلوب هستند.

با پیدایش انقلاب صنعتی در قرن نوزدهم و ظهور ساعات طولانی کار هفتگی اوقات فراغت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار شد در حقیقت در قرن نوزدهم کارگران برای دستیابی به اوقات فراغت مبارزاتی را آغاز کرده، توفیق یافتند که ساعات کار روزانه را به هشت ساعت تقلیل دهند تا به این ترتیب بتوانند علاوه بر استراحت اوقاتی را برای فراغت به عبارت دیگر پرداختن به فعالیت‌هایی که نفسا مطلوبیت دارند تحمیل کنند. امروزه در خصوص ضرورت اوقات فراغت و بهره‌گیری بهینه از آن تردیدی وجود ندارد. اوقات فراغت به عنوان یک الگوی منظم رفتاری خود را به افراد جامعه تحمیل می‌کند و در مقیاس یک نهاد اجتماعی کارکردهای متفاوتی دارد بر این اساس به عنوان یک نهاد اجتماعی نیازهای اجتماعی افراد جامعه را تامین می‌کند و گذران (مناسب) اوقات فراغت وسیله‌ای موثر برای پرورش توان فکری - جسمی و اخلاقی افراد بوده و عاملی برای جلوگیری از کج‌روی‌های اجتماعی و اخلاقی است (تندنویس، ۱۳۷۸: ۹۴-۱۱۰). مکان‌یابی نادرست فضاهای گذران اوقات فراغت در نهایت منجر به ایجاد ناهنجاری‌هایی از جمله: استفاده کم کاربران از فضاهای گذران اوقات فراغت - مشکلات مدیریت و نگهداری - کاهش امنیت روانی و اجتماعی و غیره شده است (رحمانی، ۱۳۸۰: ۱۷) امروزه بر عموم متخصصان و مدیران شهری مشخص گردیده که مدیریت و اداره امور مختلف شهرها با ابزارهای سنتی غیر ممکن است. اهمیت استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) در برنامه‌ریزی شهری با گسترش سریع شهرها و افزایش سرسام‌آور اطلاعات که باید برای مدیریت شهری پردازش شوند روشن شده است (فرج‌زاده، ۱۳۸۴: ۱۸).

در این پژوهش سعی بر آن است که با مطالعه روی مکان‌یابی فضاهای گذران اوقات فراغت در سطح شهر مرودشت اهمیت استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی در امر کاربری زمین شهری مشخص شود و با استفاده از روش‌های تحقیق، اسنادی، توصیفی و تحلیلی و نیز مشاهدات میدانی، اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری شده و نقشه‌ها و داده‌های مکانی موجود رقوم شده و در پایگاه اطلاعاتی ذخیره گردد. سپس با استفاده از قابلیت‌های سیستم اطلاعات جغرافیایی اقدام به مشخص کردن مطلوب‌ترین زمین‌ها برای احداث فضای سبز جدید در پنج گروه بسیار خوب، خوب، متوسط، ضعیف و خیلی ضعیف شده است. نتیجه حاصله، نشان دهنده اهمیت و قدرت سیستم اطلاعات جغرافیایی در مکان‌گزینی کاربری زمین با توجه به اطلاعات وسیع می‌باشد.

بیان مسئله

فضای گذران اوقات فراغت، یکی از مهم‌ترین حوزه‌های عملکردی در شهر است. این عملکرد در برگیرنده مجموعه فعالیت‌هایی است که شخص به میل خود برای استراحت، تفریح، گسترش اطلاعات و آموزش شخصی یا مشارکت آزادانه در زمان فراغت از تعهدات شخصی، خانوادگی و اجتماعی انجام می‌دهد. این فضاها ابزاری هستند که در کسب تعادل روحی شهروندان بسیار مهم هستند عواملی که به کارآمدی و مطلوبیت این فضاها تاثیر می‌گذارند مکان، دسترسی و شعاع عملکردی مناسب است. توسعه شهری در دهه‌های اخیر چنان بوده که منجر به ایجاد ناهماهنگی‌هایی در چگونگی استفاده از زمین‌های شهری شده است این مساله دسترسی شهروندان به تسهیلات و خدمات عمومی شهری را مشکل ساخته و افزایش مسافرت‌های درون شهری را باعث گردیده است. از بین خدمات و تسهیلات مختلف شهری فضاهای گذران اوقات فراغت نه تنها به دلیل اهمیت تفریحی آن‌ها بلکه به علت نقش مهمی که در حفظ و تعادل روحی و جسمی شهروندان می‌شود مورد توجه بوده‌اند. در منطقه مورد مطالعه فضاهای گذران اوقات فراغت علاوه بر پایین بودن سرانه‌شان در مقایسه با استانداردهای شهرسازی، از اصل توزیع عادلانه تبعیت نمی‌کنند و در واقع گروه‌های اجتماعی معین با خصوصیات مکانی گوناگون با آن‌ها دسترسی ندارند مشکل دسترسی اکثر شهروندان به تسهیلات و خدمات عمومی شهری از جمله فضاهای گذران اوقات فراغت انگیزه اصلی برای انجام این تحقیق بوده است. برای پاسخ‌گویی به این معضلات و پیچیدگی‌های شهری برنامه ریزان و مدیران شهری مجبورند برنامه‌های دقیق‌تر و مناسب‌تر با شرایط مکان و زمان تهیه کنند یکی از راه‌های پاسخ‌گویی به این عدم تعادل‌ها استفاده از تکنیک‌ها و ابزارهای قوی و کارآمد است امروزه سامانه اطلاعات جغرافیایی (GIS) با قابلیت‌های فراوانی در زمینه ذخیره‌سازی، پردازش و تجزیه و تحلیل اطلاعات فضایی (مکانی) با اطلاعات اسنادی توانسته‌اند این مشکلات و پیچیدگی‌ها را به شکلی مناسب بر طرف سازند.

اهمیت و ضرورت تحقیق

در طول چند دهه اخیر با تغییر بنیادهای شهر نشین و دگرگون در مفاهیم کار، سکونت و فراغت، فضاهای فراغتی به یکی از ضرورت‌های حیاتی جوامع بشری و یکی از مشغله‌های مهم برنامه‌ریزان و مدیران بدل شده است به گونه‌ای که در ضوابط منطقه‌بندی جدید ایجاد فضاهای فراغتی، علاوه بر تامین رفاه و آسایش بیشتر شهروندان، نقش موثری در حفاظت محیط و توسعه پایدار از طریق سلسله مراتب طرح‌های مختلف و در نظر گرفتن نیازها و امکانات واقعی و مشارکت نیروهای موثر در تحقق آن ایفا می‌نماید این فرایند مستلزم رعایت جامع‌نگری، انعطاف‌پذیری و به کار گرفتن شاخص‌های کمی و کیفی در پیش‌بینی اراضی مورد نظر و نحوه توزیع و ترکیب آن‌ها میان کاربری‌های مختلف است.

آسیب‌پذیری مناطق و شهرها و درک عمیق اهمیت و ضروری بودن پرکردن کیفی و کمی اوقات فراغت برای سلامت جامعه به برنامه‌ریزی اجتماعی امکان می‌دهد دست به طراحی برنامه‌هایی مناسب برای جامعه بزنند. این مهم مستلزم مطالعه پژوهش و اثر سنجی است.

روش تحقیق

تحقیق حاضر را می‌توان در زمره تحقیقات بنیادی، کاربردی دانست زیرا از آن جا که اهداف اصلی برنامه‌ریزی شهری، سلامت، آسایش و زیبایی می‌باشد مکان‌یابی صحیح فضاهای گذران اوقات فراغت نیز به عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر محیط شهری سهم زیادی در مطلوبیت و مطبوعیت فضا از نظر شهروندان دارد. در این پژوهش با استفاده از روش‌های تحقیق اسنادی، توصیفی، تحلیلی و نیز مشاهدات میدان اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری شده، بدین معنی که نقشه‌ها و داده‌های مکانی موجود رقومی شده و در پایگاه اطلاعاتی ذخیره گردیده و سپس داده‌های غیر مکانی (توصیفی) وارد پایگاه اطلاعاتی شده و به عوارض نسبت داده شده است.

با تکنیک map calculate نقشه‌های دسترسی را تلفیق نموده و پس از طی مراحل ورود داده‌ها - مدیریت داده‌ها، پردازش داده‌ها، تحلیل و الگوسازی داده‌ها خروجی آن به صورت اطلاعات جغرافیایی خواهد بود که مراحل بعدی کار پژوهش را بر اساس این اطلاعات انجام داده‌ایم. با استفاده از این روش امکان بازیابی - طبقه‌بندی - تجزیه و تحلیل داده‌ها و حذف و اضافه آن‌ها به وجود آمده است - نهایتاً ضمن بررسی وضع موجود، خروجی داده‌ها تولید نقشه‌هایی بوده که مکان‌های مناسب برای ایجاد فضای گذران اوقات فراغت را نمایش می‌دهند.

پیشینه تحقیق

پژوهش‌های مستقل مرتبط با مکان‌یابی فضاهای گذران اوقات فراغت با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی GIS مبحثی است که در کشور ما بر خلاف کشورهای پیشرفته تحقیقات روی آن انجام نشده است که نشان دهنده نیاز فراوان به تحقیق در زمینه مذکور می‌باشد و می‌توان به تعدادی از آن‌ها اشاره کرد:

(احمدی، ۱۳۸۶) مطالعه فضایی، مکانی شهر مرودشت با تأکید بر فضاهای گذران اوقات فراغت و نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد پراکنش مکان‌های اوقات فراغت در شهر مرودشت از شرایط نامناسب برخوردار است، (انصاری مهابادی، ۱۳۷۹) بررسی نحوه گذران اوقات فراغت و نقش آن بر شکل‌گیری شخصیت فرهنگی با تأکید بر دو دبیرستان دخترانه ارشاد و رضوان شهر تهران، این پایان‌نامه با رویکرد نظری مکتب فرهنگ و شخصیت به تفاوت گذران اوقات فراغت میان دو گروه از دانش‌آموزان دختر با فاصله طبقاتی و اقتصادی زیاد می‌پردازد (طالبی، ۱۳۸۶). اوقات فراغت در جوار نشان‌های کهن مطالعه موردی مجموعه ی اقامتی و تفریحی قریه فرح‌آباد ساری این پژوهش با رویکرد معماری به بررسی گذران فراغت با تأکید بر مفهوم فضا می‌پردازد.

توصیف شهر مرودشت

شهرستان مرودشت بین ۵۱ درجه و ۴۴ دقیقه تا ۵۳ درجه و ۳۰ دقیقه طول شرقی و ۲۹ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۳۰ درجه و ۵۹ دقیقه عرض شمالی در جنوب ایران و در شمال شرقی شهرستان شیراز قرار دارد. مساحت این شهرستان بر طبق آخرین تقسیمات کشوری سال ۱۷۵ از سوی وزارت کشور برابر ۷۱۲۵ کیلومتر مربع می‌باشد. این شهرستان از طرف شمال شرق به شهرستان آباء، از شمال غرب به شهرستان اقلید، از غرب به شهرستان اردکان، از طرف جنوب شرق به شهرستان نیریز و از جنوب به شهرستان شیراز محدود می‌شود.

از لحاظ عملکردی فاصله نزدیک شهر مرودشت با شهر شیراز و همجواری آن با مجموعه فعالیت‌های صنعتی و

خدماتی موجود در محور شیراز، مرودشت و همچنین قرارگیری در حاصلخیزترین دشت استان که در برگیرنده حوزه متراکم روستایی نیز می‌باشد باعث گردیده این شهر بعد از شیراز دومین مرکز خدماتی، شهری استان فارس قلمداد گردد با تمام این تفصیل شهر مرودشت از نظر موقعیت قرارگیری دارای توانمندی‌های بالقوه‌ای است که به راحتی می‌تواند به بالفعل تبدیل شود زیرا با وجود این‌که این شهر از نظر سلسله مراتبی شهرها در رتبه پایینی قرار گرفته با این حال دومین مرکز توسعه استان بعد از شهر شیراز محسوب می‌شود. از طرف دیگر رسیدن به یکی از مهم‌ترین آثار باستانی ایران که در سطح فرا ملی فعال است (پرسپولیس) تنها با عبور از این شهر امکان پذیر است.

مبانی نظری

تعاریف

در فرهنگ معین فراغت این‌گونه معنی شده است؛ ۱. پرداختن به فراغت، ۲. آسایش، استراحت، آسودگی، آرامش، ۳. بی‌اعتنایی، وارستگی، ۴. فرصت، مجال.

دهخدا اوقات فراغت را چنین معرفی کرده است: آسایش و استراحت، ضد گرفتاری از کار و مشغله، فراموش کردن.

فرهنگ عمید فراغت را «بی‌تاب شدن و بی‌آرامی و ناشکیبایی و اضطراب، آسایش و آسودگی از کار و شغل» تعریف می‌کند.

فرهنگ لاروس فراغت را سرگرمی، تفریحات و فعالیت‌هایی می‌داند که به هنگام آسودگی از کار عادی، با شوق و رغبت انجام می‌شود.

نخستین نگاه‌های علمی به مقوله‌ی فراغت با رساله‌ی پل لافارگ به نام «حق تنبل بودن» در طرفداری از فراغت کارگران اروپایی آغاز شد. در امریکا تورشتاین و بلن کتاب «نظریه‌ی طبقه‌ی فارغ از کار» را به سال ۱۸۹۹ منتشر نمود و جامعه‌شناسی فراغت را بنا نهاد. در سال‌های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ پژوهش‌های تجربی درباره‌ی فراغت در اروپا و امریکا صورت گرفت. پل وایز اوقات فراغت را بخشی از وقت روزانه می‌داند که برای نیازهای ضروری به کار گرفته نمی‌شود (گزارش ملی جوان: ۷).

کاپلان اوقات فراغت را این‌گونه تعریف می‌کند: اوقات فراغت رشته‌ فعالیت‌ها و تجربه‌هایی است که تا اندازه‌ای خود شخص تصمیم به انجام یا کسب آن‌ها گرفته و در محدوده‌ی وقت آزاد شخص قرار می‌گیرد و شرکت کنندگان در این امور آن را اوقات فراغت تلقی می‌کنند. کاپلان بر این نظر بود که فراغت باید از دو زاویه‌ی فردی و اجتماعی مورد بررسی قرار گیرد. یعنی رضایت درونی فرد همراه با رضایت دیگری یعنی ارزش‌های جامعه باشد (انصاری، ۱۳۸۲: ۲۱ و ۲۲).

تاریخچه اوقات فراغت

انسان به چه دلیل و از چه زمانی دریافت که بخشی از وقت خود را به فراغت پردازد؟ پاسخ به این دو سؤال از مباحث مبهم مطالعات اوقات فراغت است. در ادبیات اوقات فراغت بیشتر به چگونگی گذران اوقات فراغت و عوامل مؤثر بر آن پرداخته شده است.

اطلاعات انسان شناسان درباره‌ی شیوه‌ی زندگی گونه‌های انسانی پیشین بسیار محدود است. هنوز نمی‌دانیم انسان‌های شکارگر و گردآورنده‌ی زمان باقیمانده از جستجوی غذا و سرپناه را چگونه سپری می‌کرده‌اند. آیا همزمان با رشد فرهنگ مادی و ابزار سازی، فرهنگ غیر مادی نیز رشد نموده و فعالیت‌هایی برای زمان‌های آزاد انسان‌ها به وجود آمده است؟ آیا اساساً آن‌ها زمانی را به عنوان وقت آزاد برای خود تعریف نموده بوده‌اند؟ به نظر می‌رسد تا زمانی که اطلاعات متقنی از زمان پیدایش زبان، بازی، هنر و مذهب و... به دست نیاید، نمی‌توانیم درباره‌ی زمان پیدایش اوقات فراغت سخنی به میان آوریم. به دیگر سخن زمان پیدایش فراغت در هاله‌ای از ابهام باقی خواهد ماند (انصاری، ۱۳۸۲: ۲۳) هرچند اطلاعات درباره‌ی اوقات فراغت و فعالیت‌های تفریحی آن از دوران ماقبل تاریخ ناچیز است، اما در دوران تاریخی زندگی انسان می‌توان رد پای اوقات فراغت را تعقیب کرد.

فرنگیس اردلان داستان‌های خیالی، جشن‌های سالانه و ماهانه، انواع ورزش‌های پهلوانی، بازی‌های المپیک، نمایشنامه‌ها، تئاتر، موسیقی و شعر و... را مصادیق فعالیت‌های اوقات فراغت در یونان باستان می‌شمارد. در امپراطوری روم نیز مسابقات ورزشی، نبرد گلادیاتورها، نمایش‌های کم‌دی و خنده‌آور و گرمابه‌های عمومی مخصوص روم را صور جدیدی از فعالیت‌های اوقات فراغت معرفی می‌کند.

یکی دیگر از تمدن‌های باستان مصر است. در مصر مهم‌ترین فعالیت اوقات فراغت ورزش بوده است. ژیمناستیک که برای خدایان انجام می‌شد هم جنبه‌ی دینی و هم جنبه‌ی تفریحی داشت. در مصر قدیم زنان نیز در فعالیت‌های ورزشی شرکت داشتند. رقص نیز یکی از فعالیت‌های مذهبی تفریحی به شمار می‌رفت که همه‌ی اقشار و طبقات آن را اجرا می‌کردند. همچنین رقص برای عده‌ای شغل و حرفه محسوب می‌شد (گزارش ملی جوان: ۲۴) از تمدن ایران پیش از اسلام شواهدی در دست است که نشان می‌دهد ایرانیان نیز مانند دیگر جوامع زمان آزاد خود را با فعالیت‌های متنوعی سپری می‌نموده‌اند. دین زرتشتی آئین پرتکلفی به شمار می‌رفت که جشن‌ها و مراسم مذهبی آن در تمام فصول سال برپا بود. این مراسم به جز جنبه‌ی دینی جنبه‌ی تفریحی نیز داشت. وفور مناسک ازدواج، تولد و مرگ در ایران حاکی از آن است که جشن‌های مراحل گذار هم به شکل آئینی و نمادین و هم با گذران وقت به تفریح و سرگرمی انجام می‌شده است. رواج هنر، ورزش، صنایع دستی، شعر، قصه پردازی و قصه گوئی، دید و بازدید و... بیانگر گذران فراغت مستمر با فعالیت‌های غیر منفعلانه می‌باشد. ضمن این‌که فرهنگ اسلامی نیز تأثیراتی بر نحوه‌ی گذران وقت ایرانیان داشت. اسلام به انسان توجه ویژه‌ای دارد و مدعی است که برای هر لحظه از عمر آدمی برنامه‌ای به سوی تعالی ارائه داده است. در این میان تفریح و فراغت نیز فراموش نشده و مخصوصاً به فعالیت‌های اجتماعی و ورزش توصیه شده است. در اهمیت اوقات فراغت، حدیثی از امام صادق (ع) بدین مضمون نقل شده است: سلامت، نیرومندی، فراغت، جوانی، نشاط و بی‌نیازی خود را فراموش منما، در دنیا از آن‌ها بهره‌برداری کن و متوجه باش که از آن سرمایه‌های عظیم به نفع معنویات و آخرت خود استفاده نمایی.

از متون ایرانی چنین برمی‌آید که فعالیت‌های اوقات فراغت طبقات مختلف با هم متفاوت بوده است. در قابوسنامه اسب سواری و شکار کار «بزرگان» قلمداد شده هرچند از تفریحات مطلوب به شمار می‌رفته اما در عمل بزرگان و بزرگ زادگان بدان می‌پرداخته‌اند (گزارش ملی جوان: ۳۲) در شهرهای ایرانی عمومی‌ترین شکل گذران اوقات فراغت گشت و گذار در فضاهای عمومی شهر مانند بازارها، مساجد، میدان‌ها و خیابان‌های شهر بوده است.

میدان در شهر اسلامی محل تجمع مردم، فروشندگان دوره گرد، گدایان، اعلام احکام حکومتی، مجازات محکومان و... بود و بستری مناسب برای کارکردهای متفاوت از جمله اوقات فراغت ایجاد می‌کرد (فکوهی، ۱۳۸۵: ۴۲)

انواع اوقات فراغت

اوقات فراغت را می‌توان بر اساس مبانی گوناگونی تقسیم‌بندی نمود اگر مکان گذراندن اوقات فراغت را مبنای تقسیم‌بندی بگیریم می‌توانیم دو حالت کلی را از یکدیگر تفکیک کنیم:

۱- زمان فراغتی که در منزل سپری می‌شود و به فعالیت‌هایی نظیر گفتگو با خانواده، مطالعه، تماشای تلویزیون، گوش دادن به رادیو و... اختصاص داده می‌شود.

۲- زمانی که در خارج از منزل سپری می‌شود و طیف وسیعی از فعالیت‌ها از فعالیت‌ها، ورزشی و جسمی گرفته تا دیدار از اماکن دیدنی و تاریخی و رفتن به موزه، تئاتر و سینما، را در بر می‌گیرد.

از نظر زمانی تقسیم‌بندی دیگری را نیز می‌توان ارائه کرد:

۱- اوقات فراغت لحظه‌ای: مانند وقتی که فرد پشت چراغ قرمز متوقف شده است. ۲- اوقات فراغت ساعتی: گاهی اوقات شرایط کار افراد به گونه‌ای است که ما بین دو زمان انجام کار ساعتی فراغت دارند به عنوان مثال در مدارس دو نوبتی بخشی از زمان به دو نوبت درس جزء اوقات فراغت محسوب می‌شود یا فاصله بین سکانس‌ها مختلف نمایش فیلم را می‌توان جزء اوقات فراغت کارکنان سینما محسوب کرد.

۳- اوقات فراغت روزانه: بعد از کار روزانه و انجام وظایف روزمره زمان فراغتی حاصل می‌آید که معمولی‌ترین نوع اوقات فراغت محسوب می‌شود. ۴- اوقات فراغت هفتگی: در پایان هر هفته یک یا یک و نیم یا دو روز کامل تعطیلی وجود دارد که بخش قابل توجهی از آن به اوقات فراغت اختصاص داده می‌شود.

۵- اوقات فراغت سالیانه: معمولاً در فصل خاصی از سال و یا ابتدا یا پایان آن ایامی وجود دارد که به تعطیلات سالیانه اختصاص دارد به عنوان مثال در کشور ما ایام عید نوروز چنین کارکردی دارد. البته همه تعطیلات به اوقات فراغت اختصاص ندارد و بخشی از آن صرف انجام وظایف خاصی می‌گردد اما به هر حال بخش اعظمی از آن اوقات فراغت تشکیل می‌دهد (سعیدی رضوانی، ۱۳۷۳: ۱۲).

اهمیت اوقات فراغت

اوقات فراغت تضمین‌کننده سلامت و بهداشت روانی انسان است. اشتغال مستمر و بدون وقفه فکری و عملی موجب خستگی جسمی و ذهنی می‌گردد. به گونه‌ای که فرد نشاط و سرزندگی خود را از دست می‌دهد و در مواقعی زمینه را برای بروز بسیاری از اختلالات روانی موجب می‌شود. در این شرایط برخورداری از یک برنامه جامع و پیش‌بینی فرصتی آزاد و فارغ از کار موظف اولین و مهم‌ترین گام در پیشگیری از آسیب‌های ذهنی و حفظ بهداشت روانی است. استفاده مطلوب و برنامه‌ریزی شده از اوقات فراغت حتی برای دانش‌آموزانی که به عللی در بعضی از دروس تجدید شده‌اند باعث نشاط و سرزندگی که یکی از شاخص‌های بهداشت روانی می‌گردد و قدرت یادگیری و نگاهداری ذهنی در آن‌ها افزایش می‌یابد. مطالعات نشان می‌دهد که اوقات فراغت همواره بستر مناسبی برای بروز خلاقیت‌ها و نوآوری‌هاست. چون ذهن انسان به فعالیت موظفی مشغول نیست لذا می‌تواند فارغ از

قالب‌های از پیش طراحی شده به مسائل مورد علاقه خود بپردازد انسان در اوقات فراغت آزادانه می‌اندیشد و در حل مسائلی که در حوزه شناختی او مطرح‌اند از تفکر خلاق بهره می‌گیرد و همین خمیر مایه نوآوری‌ها و اختراعات بشری است (فکوهی، ۱۳۸۳: ۳۲).

عوامل تاثیرگذار بر اوقات فراغت

در حیات اجتماعی اوقات فراغت و نحوه گذران آن را نمی‌توان مستقل و جدای از سایر نهادهای اجتماعی دانست بلکه بین آن‌ها یک سلسله روابط و مناسبات متقابلی وجود دارد تا این پدیده بتواند راه و مسیر خود را باز کرده و ادامه دهد و خود را به عنوان نهادی استوار سازد. از جمله نهادهایی که می‌تواند بر این موضوع تاثیرگذار باشند خانواده، آموزش و پرورش، مذهب، حکومت و از بعد اقتصادی کار می‌باشد.

توسعه و پیشرفت دانش و فن‌آوری علوم ارتباطات موجب شده تا به مرور زمان وسایل ارتباط جمعی تغییر و تکامل قابل توجهی پیدا کنند. با پیدایش هنر هفتم یعنی سینما، میل و اشتیاق شهروندان در اوقات فراغت برای استفاده از آن فوق العاده افزایش یافت و با گذار از مکاتب کلاسیک به سوی رئالیسم روز به روز به دامنه تماشاگران خود افزوده و هنر تئاتر را قربانی خود ساخت. اما دیری نپایید که با ظهور تلویزیون و پذیرش آن از سوی خانواده - سینما هم روز به روز قربانی آن شد و مخاطبان و تماشاگران خود را به اجبار به تلویزیون واگذار کرد چون شهروندان از این پس می‌توانستند به راحتی اوقات فراغت خود را پر نمایند. میزان تاثیرگذاری این وسیله ارتباطی آنچنان زیاد شد که کتاب‌هایی مانند قدرت تلویزیون به رشته تحریر در آمد و نظریاتی همچون دهکده جهانی مطرح گردید. امروزه در کشورهای پیشرفته وجود شبکه‌های مختلف متعدد پخش که متکی به بخش خصوصی است توانسته با ایجاد فضای رقابت - گروه‌ها و طبقات و یا اقشار گوناگون را با اهداف متفاوت مخاطب خود سازند. مطبوعات قادرند از بین باسوادان (تحصیل کرده‌ها) گروه‌های مختلف سنی و جنسی را به سوی خود فراخوانند و تنوع و تعداد آن‌ها با توجه به حضور بخش خصوصی در آن‌ها و تبیین دیدگاه‌های گوناگون توانسته است بخشی از اوقات فراغت را به خود اختصاص دهد.

در جامعه ما تحولات دو سه ساله اخیر باعث شور و اشتیاق خوانندگان مطبوعات شده است. رشد جمعیت جوان کشور ما از یک طرف و توجه به جوانان پس از انتخابات هفتمین دوره ریاست جمهوری از طرف دیگر و به تبع رشد و گسترش کمی و کیفی مطبوعات در سه سال اخیر جایگاه مطبوعات را در پر کردن اوقات فراغت جوانان ارتقاء بخشیده است به طوری که شاهدیم امروزه جوانان از مطبوعات استقبال زیادی می‌کنند و حتی در برخی از مطبوعات قلم می‌زنند.

آسیب‌شناسی اوقات فراغت

اوقات فراغت بخشی است که اختصاص به یک سن ندارد. برنامه‌ریزان باید در برنامه‌های خود گروه‌های مختلف سنی از کودکی تا کهنسالی را مد نظر قرار دهند ولی آنچه بیش از پیش در جامعه ما بویژه در فصل تابستان عامل دغدغه خاطر بسیاری می‌گردد پرکردن اوقات فراغت جوانان و نوجوانان است که گاهی بدون هر گونه فعالیت مفیدی این فصل را باید طی نمایند و بهترین فرصت‌ها و زمان‌ها را از دست دهند. جذابیت کم برنامه‌های رادیو -

تلویزیون و سینما به علت بعضا تکراری و کلیشه‌ای بودن و یا بیان ضعیف و ناقص واقعیات جامعه و همچنین کمتر به مسافرت رفتن و... موجبات بیکاری بیشتر را برای این گروه سنی فراهم ساخته است.

تحقیقات درباره انحرافات و بزهکاری حاکی از آن است که وجود بیکاری و ازدیاد ساعات فراغت از کار از جمله عوامل تاثیر گذار بر این موضوع است اگر چه تا کنون کوشش شده است که یک نظریه جامع در خصوص بزهکاری ارائه شود ولی واقعیت امر حاکی از آن است که تا کنون در این خصوص موفقیتی حاصل نشده است. لذا کلیه نظریات ارائه شده فقط گوشه‌ای از واقعیت امر بزهکاری را تبیین نموده‌اند. میزان ارتکاب جرم متأثر از دو نوع عوامل می‌باشد اول عوامل ذهنی و درونی دوم عوامل عینی یا خارجی. یکی از عوامل خارجی بیکاری یا از دست دادن شغل مورد نظر و نیز کاهش شانس به دست آوردن شغل مناسب است شاید بتوان از مقایسه میزان ارتکاب جرم با فصول مختلف سال به خصوص در این گروه سنی این نتیجه را گرفت که بیکار شدن جوانان و نوجوانان در تابستان و نداشتن برنامه مدون و دقیق جهت استفاده مناسب از توانایی‌های آنان می‌تواند زمینه‌های ارتکاب به جرم و یا بزهکاری را فراهم سازد (فکوهی، ۱۳۸۳: ۳۸).

ضرورت مکان‌یابی فضاهای اوقات فراغت در شهر

زندگی شتابان امروز فرصت تفکر را از انسان سلب کرده است. فعالیت روزمره انسان امروزی، در دور تسلسل، از منزل به محل کار و بالعکس گرفتار آمده و زمان‌های باقیمانده نیز صرف تجدید قوا برای شروع مجدد این دور باطل می‌گردد.

از طرف دیگر هدف وجودی فضاهای شهری نیز تکمیل‌کننده این بحث بوده و هیچ گونه گشایشی بوجود نمی‌آورند زیرا با غلبه تفکر عملکردگرایی، هر فضا نیز به منظور خدمت خاصی طرح شده است.

امروزه بازخوانی مفهوم اوقات فراغت و اضافه کردن آن به اجزای فعالیت‌های انسان امری ضروری است. منظور ما از اوقات فراغت تماشای تلویزیون در منزل، تماشای ویتترین مغازه‌ها و امثال این نوع فعالیت‌ها نمی‌باشد. فعالیت‌هایی که از روی عادت روزمره انجام می‌شود فراغت نام ندارد، بلکه منظور فعالیت‌هایی است که از روی نیاز درونی انسان انجام می‌گیرد. امروزه بر خلاف گذشته، که خانواده نیازهای انسان‌ها را برآورده می‌کرد، جامعه و نظام اجتماعی آن بسیاری از وظایف خانواده‌ها را تکفل کرده و نقش خانواده در هدایت و پرورش کم‌رنگ تر شده است. لذا نقش نهادهای اجتماعی جهت پربار کردن فعالیت‌های نسل کنونی اهمیت دو چندانی پیدا کرده است. امروز جامعه نوع اوقات فراغت انسان‌ها را تعیین می‌کند که می‌توان به سینما، پارک، تلویزیون اشاره کرد. بزرگ‌ترین ضربه تمدن جدید به انسان، کشتن اوقات فراغت و هدر دادن زمان انسان‌ها به بیهوده‌ترین شکل آن می‌باشد. وظیفه جغرافی‌دانان و برنامه‌ریزان شهری ارائه تعریفی جدید از اوقات فراغت و طرح و خلق فضاهای آن، برای انسان‌های خسته از کار روزمره هستند. بدین ترتیب با در اختیار گذاردن فرصت به نسل کنونی جهت بازشناسایی اوقات فراغت و ترغیب به بهره‌برداری قدمی کوچک در جامعه برداشته‌ایم (احمدی، ۱۳۸۶: ۴۱).

اصولا بدترین فضاهای دارای مشکل آن‌هایی هستند که در مکان‌هایی که مردم از کنار آن‌ها نمی‌گذرند و تمایل به چنین کاری ندارند قرار دارند (سعید نیا، ۱۳۸۹: ۸۷).

معیارهایی که در مکان‌یابی فضاهای عمومی باید رعایت شوند به شرح زیر است :

۱- مرکزیت: کاربری فضای عمومی باید در مراکز شهری اعم از مراکز محلات - مراکز ناحیه و مناطق شهری مکان‌یابی شوند.

۲- سلسله مراتب: فضاهای عمومی باید متناسب با موقعیت کارکردی خود بر حسب واحدهای همسایگی، محله، ناحیه و منطقه مکان‌یابی شوند.

۳- دسترسی: هر یک از فضاهای عمومی باید از چهار سو به شبکه ارتباطی دسترسی داشته باشد تا بدین طریق هم امکان جذب جمعیت بیشتر فراهم شود و هم امکان نظارت اجتماعی و امنیت افزایش یابد در عین حال امکان بهره‌برداری دیداری از جلوه‌های زیبای فضاهای گذران اوقات فراغت برای رهگذران از چهار سو فراهم باشد (سعید نیا، ۱۳۸۹: ۸۸).

توصیف و تبیین یافته‌ها

مراحل انجام کار

در مرحله اول اطلاعات جمع‌آوری و برای ورود به کامپیوتر آماده می‌شوند. داده‌های جمع‌آوری شده شامل داده‌های فضایی (مکانی) و داده‌های غیر فضایی (توصیفی) هستند که منابع داده را تشکیل می‌دهند. در مرحله دوم اطلاعات جمع‌آوری شده وارد کامپیوتر می‌شوند. در مرحله سوم مدیریت و سامان‌دهی اطلاعات می‌باشد. مرحله چهارم شامل تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از توابع تحلیلی موجود در سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی، که این فرآیند به تفصیل شرح داده خواهد شد.

جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های فضایی (مکانی) و توصیفی

پایگاه داده متشکل از دو نوع داده می‌باشد که عبارتند از داده‌های مکانی GIS در محیط X,Y و غیر مکانی. داده‌های مکانی یا فضایی داده‌هایی هستند که دارای مختصات:

بر روی زمین می‌باشند در این تحقیق داده‌های مکانی عبارتند از :

۱- نقشه رقومی کاربری اراضی شهر مرودشت $\frac{1}{5000}$

۲- نقشه رقومی شبکه بندی معابر و خیابان‌ها

۳- نقشه موقعیت مکانی مراکز آموزشی

۴- نقشه موقعیت مکانی مراکز بهداشتی

۵- نقشه موقعیت مکانی مراکز مسکونی

۶- نقشه موقعیت مکانی مراکز گذران اوقات فراغت

و داده‌های توصیفی و یا غیر فضایی مشخصات مربوط به داده‌های مکانی که در پایگاه داده‌ای وارد می‌شوند ولی

خود از نوع مکانی نمی‌باشند در این تحقیق داده‌های توصیفی عبارتند از :

۱- طرح تفصیلی شهر مرودشت شامل اطلاعاتی در مورد تراکم جمعیت، وسعت، سرانه‌ها.

۲- استانداردهای مربوط به مراکز گذران اوقات فراغت (ضوابط مکان‌یابی، ویژگی‌ها و تناسب و همجواری‌های این کاربری)

وارد کردن اطلاعات به کامپیوتر

در مرحله دوم اطلاعات جمع‌آوری شده وارد کامپیوتر می‌شوند. اطلاعات مکانی در محیط map desk Auto وارد و تغییرات و ویرایش‌های لازم در آن صورت می‌گیرد روش وارد کردن نقشه‌ها به کامپیوتر را رقوم کردن می‌گویند برای رقومی کردن نقشه‌ها روش‌های مختلفی وجود دارد که یکی از آن‌ها روش رقوم کردن بر روی صفحه نمایش است از آنجا که در تحقیق حاضر نقشه‌های شهری به صورت رقومی موجود بود نیاز به انجام چنین کاری به وجود نیامد و اطلاعات توصیفی نیز در محیط نرم افزار Arc GIS 9.2 وارد و ویرایش گردیدند.

مدیریت و ساماندهی اطلاعات

مدیریت داده‌ها مرحله‌ای است که در آن داده‌ها برای تجزیه و تحلیل آماده می‌شوند. این مرحله شامل ساخت توپولوژی، ویرایش داده‌ها، تعیین مختصات زمینی برای نقشه‌ها می‌باشد. بعد از خطاگیری کامل نقشه‌ها مجدداً توپولوژی برای داده‌ها در محیط Arc info 9.2 تعریف گردید و با انجام این کار داده‌ها برای تجزیه و تحلیل آماده گردید.

تهیه لایه‌های اطلاعاتی

داده‌های مورد نیاز بر اساس اهداف این پروژه دارای ساختارهای متفاوت با قابلیت‌های گوناگونی هستند از این حیث داده‌های با ساختار برداری (خط و سطح) و رستری (GRID FILES) جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات به صورت جداگانه و همچنین توام به کار گرفته می‌شوند که از این به بعد داده‌های تحلیلی خوانده می‌شود. بدیهی است که در ساخت مدل‌های مکانی در این رساله (ANALYSIS INDEX OVERLAY MODEL & spatial) و دقت آن به این داده‌ها، میزان کیفیت و به روز بودن آن‌ها بستگی دارد

تهیه لایه‌های اطلاعاتی مورد نیاز برای تجزیه و تحلیل مکان‌یابی

با توجه به مطالب ذکر شده بر اساس هدف رساله که مکان‌یابی و توزیع فضایی مراکز خدمات گذران اوقات فراغت در شهر مرودشت است لازم گردید که این فضاها با توجه به یکسری معیارها و شاخص‌های کاربری اراضی مورد بررسی قرار گیرند برای چنین ارزیابی، اطلاعات توصیفی نظیر تعداد جمعیت، تعداد خانوار، اطلاعات مکانی شامل موقعیت فضاهای گذران اوقات فراغت مطالعه و تمام کاربری‌های تاثیرگذار در این مراکز نظیر کاربری‌های بهداشتی و آموزشی و مسکونی و... تهیه گردیده و با استفاده از توان‌مندی‌های تکنیک (GIS) به لایه‌های اطلاعاتی مورد نیاز تحلیل تبدیل شده و تاثیرات متقابل هر کدام از پارامترها در مکان‌یابی کاربری مراکز گذران اوقات فراغت مورد سنجش قرار گرفت پارامترهایی که برای مکان‌یابی فضاهای گذران اوقات فراغت گرفته شده عبارتند از:

- ۱- دسترسی به شبکه‌های ارتباطی ۲- فاصله از مکان‌های گذران اوقات فراغت موجود ۳- نزدیکی با فضاهای مسکونی ۴- نزدیکی با مراکز بهداشتی ۵- نزدیکی به مراکز آموزشی

ارزش‌گذاری لایه‌های اطلاعاتی بر اساس فاصله از معیارها :

دو مولفه فاصله و زمان مهم‌ترین مولفه‌ها در مکان‌یابی کاربری‌ها هستند نوع دسترسی‌ها با فاصله و زمان سنجیده می‌شود این دو عامل واحد اندازه‌گیری آسایش محسوب می‌شوند چگونگی دسترسی به خدمات شهری مورد نیاز ساکنان و دوری از کاربری‌های مزاحم و ناسازگار از مولفه‌های مهم آسایش تلقی می‌شود (زیاری، ۱۳۸۱: ۳۰) بر همین اساس ارزش‌گذاری لایه‌های اطلاعاتی بر اساس فاصله از عوامل تاثیرگذار صورت گرفته و طبقه‌بندی بر اساس فاصله معبرها بر حسب ۵۰ متر در نظر گرفته شده و کاربری‌های متناسب با فضاهای گذران اوقات فراغت هر چه فاصله کمتری داشته باشند امتیاز بیشتری و هرچه فاصله بیشتری داشته باشند امتیاز کمتری می‌گیرند. این ارزش‌گذاری بر اساس یک مقیاس عمومی که در این جا (۱-۱۰) در نظر گرفته شده است لازم‌به‌ذکر است امتیازبندی‌ها بر اساس نظر کارشناسان فضاهای گذران اوقات فراغت صورت گرفته است.

جدول شماره ۱: ارزش‌گذاری لایه‌ها بر حسب فاصله

فاصله (متر)	فضاهای گذران اوقات فراغت	مراکز مسکونی	مراکز بهداشتی	مراکز آموزشی	فاصله (متر)	شبکه ارتباطی
۵۰-۰	۱۰	۱	۱	۱	۱۰-۰	۱
۱۰۰-۵۰	۹	۲	۲	۲	۲۰-۱۰	۲
۱۵۰-۱۰۰	۸	۳	۳	۳	۳۰-۲۰	۳
۲۰۰-۱۵۰	۷	۴	۴	۴	۴۰-۳۰	۴
۲۵۰-۲۰۰	۶	۵	۵	۵	۵۰-۴۰	۵
۳۰۰-۲۵۰	۵	۶	۶	۶	۶۰-۵۰	۶
۳۵۰-۳۰۰	۴	۷	۷	۷	۷۰-۶۰	۷
۴۰۰-۳۵۰	۳	۸	۸	۸	۸۰-۷۰	۸
۴۵۰-۴۰۰	۲	۹	۹	۹	۹۰-۸۰	۹
۵۰۰-۴۵۰	۱	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰۰-۹۰	۱۰

منبع: یافته‌های پژوهش

ارزش‌گذاری کاربری‌ها و میزان تناسب آن‌ها برای ایجاد فضاهای گذران اوقات فراغت

برای تهیه نقشه مناسب زمین به منظور تبدیل به فضای گذران اوقات فراغت اهمیت دادن به کاربری‌ها لازم است ولی در این میان بعضی از کاربری‌ها تاثیر گذارتر و از تناسب بیشتری برخوردارند بنابراین لازم است که به این کاربری‌ها ارزش و بهای بیشتری داده شود به عنوان مثال و بر اساس نظر کارشناسان فضاهای شهری زمین‌ها در فضاهای مسکونی، بهداشتی، آموزشی و شبکه‌های ارتباطی از ارزش بیشتری برخوردار می‌باشند و بر عکس فضاهای نزدیک به مراکز فضاهای گذران اوقات فراغت موجود از اهمیت و امتیاز کمتری برخوردار می‌باشند.

لایه دسترسی به شبکه‌های ارتباطی

دسترسی سریع و به موقع از نیازهای جایابی فضاهای گذران اوقات فراغت به حساب می‌آید. چرا که دسترسی بر این مراکز اهمیت حیاتی داشته و احتمال بالا رفتن استفاده کنندگان از این مراکز افزایش می‌یابد.

لایه مراکز مسکونی

یکی از اهداف مکان‌یابی مراکز گذران اوقات فراغت پوشش قرار دادن اکثریت جمعیت می‌باشد چرا که عدالت اجتماعی ایجاد می‌کند که نه فقط طبقه خاصی از جمعیت بلکه تمامی یا حد اقل اکثریت جمعیت از مزایای خدمات رسانی چنین کاربری‌های حیاتی بهره مند شوند. بنابراین با افزایش تراکم جمعیت موقعیت این مراکز بهتر و با کاهش تراکم از اهمیت آن کاسته می‌شود. به منظور استفاده بیشتر جمعیت هر چه این مکان‌ها در نزدیکی مراکز مسکونی تاسیس گردد بهتر است.

مراکز آموزشی

قرار گیری مکان‌های گذران اوقات فراغت در همجواری با فضاهای آموزشی می‌تواند در پرورش جسمی و روحی دانش آموزان کمک کند.

لیه حریم فضاهای گذران اوقات فراغت

یکی از مشکلات شهرهای امروزی در کشور ما عدم رعایت شعاع عملکردی کاربری‌هاست، عدم رعایت این معیار باعث شده که بخش‌هایی از شهر تحت پوشش این عملکرد قرار نمی‌گیرند و بالعکس مناطقی دارای پوشش مشترک می‌شوند به همین دلیل بخش‌هایی فاقد پوشش نمی‌توانند به نحو احسن از خدمات کاربری‌ها سرویس دهند همانند مراکز گذران اوقات فراغت بهره‌مند گردند. جهت جلوگیری از چنین معضلی رعایت شعاع عملکردی آن‌ها ضروری است. شعاع عملکرد مراکز گذران اوقات فراغت بر اساس معیارهای موجود در کتب برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری حدود ۵۰۰ متر در نظر گرفته شده است که در این پژوهش اعمال شده است.

همپوشانی لایه‌های اطلاعاتی با استفاده از SPATIAL ANALYST

پس از تهیه لایه‌های اطلاعاتی با cell size یکسان و تعریف کلاس‌ها و همچنین وزن‌دهی به آن‌ها بایستی با استفاده از یک روش مناسب لایه‌های وزن دار با هم ترکیب شوند تا نقشه نهایی مکان‌های مناسب برای ایجاد فضای گذران اوقات فراغت به دست آید برای این منظور (همپوشانی کردن نقشه‌ها) استفاده شده است. سپس بعد از مشخص کردن تعداد کلاس‌ها و وارد کردن وزن هر لایه و وزن هر کلاس که در مجموع وزن همه لایه‌ها باید ۱۰۰ درصد شود محدوده‌ای را که می‌خواهیم تجزیه و تحلیل با توجه به آن انجام شود انتخاب کرده و بعد از اسم‌گذاری لایه نهایی یک دیاگرام از روند مدل ترسیم می‌شود و بعد از آن مدل اجرا می‌شود و نقشه مناسب زمین برای ایجاد فضاهای گذران اوقات فراغت بدست آمد (نقشه شماره ۶، ۷، ص: ۱۰۴-۱۰۵).

طبقه‌بندی زمین‌های شهری بر اساس میزان تناسب آن‌ها برای ایجاد فضاهای گذران اوقات فراغت:

۱- زمین‌های با درجه تناسب خیلی خوب: این نوع مکان‌ها در نزدیکی با مراکز مسکونی-آموزشی-بهداشتی و شبکه ارتباطی هستند و از کاربری‌ها ناسازگار و همچنین از شعاع عملکرد فضاهای گذران اوقات فراغت موجود (پارک‌ها - فضاهای سبز- مساجد - فضاهای ورزشی - مراکز جهانگردی و...) فاصله دارند. این زمین‌ها بیشترین درصد را در ناحیه ۵ و به خود اختصاص داده است

۲- زمین‌های با درجه تناسب خوب: این نوع مکان‌ها و زمین‌ها نیز در داخل محدوده شهر قرار دارند و نزدیک به شبکه ارتباطی - مراکز مسکونی - آموزشی - بهداشتی هستند هم چنین از شعاع عملکرد فضاهای گذران اوقات فراغت دور می‌باشند. این محدوده نسبت به ناحیه ۴ و ۵ درصد کمتری از فضا را به خود اختصاص می‌دهد که شامل نواحی ۳ و ۱ می‌باشد.

۳- زمین‌های با درجه تناسب متوسط: به دلایل زیر این نوع زمین‌ها برای ایجاد فضاهای گذران اوقات فراغت پیشنهاد نمی‌شود: الف- هم جواری با فضاهای گذران اوقات فراغت موجود ب- عدم دسترسی به شبکه ارتباطی ۴- زمین‌های با درجه تناسب ضعیف و بسیار ضعیف: این نوع فضاها نیز به دلیل فاصله و شعاع عملکردی زیادی با کاربری‌های سازگار با مکان‌های اوقات فراغت پیشنهاد نمی‌شود.

تطبیق نتایج الگوی مکان‌یابی با واقعیت زمین:

از مهم‌ترین مسائلی که پس از انتخاب و مکان‌یابی به وسیله سیستم اطلاعات جغرافیایی باید مورد توجه قرار گیرد بررسی این موضوع است که مناطق تعیین شده تا چه حد با واقعیت و شرایط منطقه تطابق دارد؟ برای بررسی این موضوع انجام بازدیدها و مطالعات میدانی می‌تواند درستی و نادرستی مناطق مکان‌یابی شده را نشان دهد و در صورت عدم امکان مطالعات میدانی نظر خواهی از کارشناسان بومی مفید خواهد بود. به منظور تطبیق نتایج به دست آمده از الگوی ارائه شده در مکان‌یابی فضاهای گذران اوقات فراغت با واقعیت موجود در منطقه مورد مطالعه نقشه کاربری اراضی موجود آن تعبیه شده و نتایج به دست آمده الگوی مذکور در نقشه ارزش‌گذاری فضایی منعکس شده است این نقشه تناسب زمین‌های منطقه را به پنج طبقه خیلی خوب، خوب، متوسط، ضعیف و خیلی ضعیف تقسیم کرده است که طبقات خیلی خوب و خوب با در نظر گرفتن کلیه پارامترهایی که در فرآیند مکان‌یابی تاثیر داده شده‌اند برای ایجاد فضای گذران اوقات فراغت انتخاب می‌شوند.

نتیجه‌گیری

طبقه‌بندی مکان‌های موجود در سطح شهر برای ایجاد فضای گذران اوقات فراغت به صورت خیلی خوب، خوب، متوسط، ضعیف و خیلی ضعیف انجام گرفته است در این طبقه‌بندی زمین‌هایی که درجه تناسب آن‌ها خیلی خوب و خوب بوده‌اند را برای ایجاد فضاهای گذران اوقات فراغت انتخاب و سپس مکان‌های انتخاب شده را با نقشه کاربری اراضی شهری موجود در شهر مرودشت مقایسه نموده‌ایم. پس از مقایسه مکان‌های انتخاب شده با کاربری اراضی شهری مشخص شد که زمین‌های مناسب برای ایجاد فضای گذران اوقات فراغت تناسب زیادی با کاربری اراضی دارند این مکان‌ها در نزدیکی شبکه‌های ارتباطی نزدیکی به مراکز مسکونی، بهداشتی، آموزشی و از پارامترهای دیگری مانند فضاهای گذران اوقات فراغتی موجود (مساجد، مراکز فرهنگی، فضاهای سبز، پارک‌ها و مراکز جهانگردی فاصله مناسبی دارند).

از آن‌جا که در این پژوهش با پارامترهای متفاوتی رو به رو هستیم و ارزش‌گذاری هر کدام از این پارامترها بر حسب فاصله و هم چنین تعیین میزان تناسب کاربری‌ها موجود در سطح شهر برای ایجاد فضای گذران اوقات فراغت نیاز به زمان طولانی و دقت فراوان دارد و با توجه به این که خاصیت اصلی سیستم اطلاعات جغرافیایی در ارزشیابی چند منظوره و تحلیل‌های جامع نگر این است که در کم‌ترین زمان و دقیق‌ترین شکل با پردازش

پارامترهای بی‌شمار تصمیم‌گیری قطعی را ممکن می‌سازد بنابراین استفاده از این سیستم می‌تواند در مکان‌گزینی دقیق و جامع نگر فضاهای فراغت شهری به ما کمک فراوانی نماید.

در منطقه مورد مطالعه با تجزیه و تحلیل پارامترهای ذکر شده توانستیم مکان‌های مناسبی را برای ایجاد فضای گذران اوقات فراغت انتخاب کنیم.

پیشنهادات

پیشنهادات خرد

این بخش از پیشنهادات که در سطح شهر مرودشت قابل اجرا می‌باشد عبارتند از:

۱- با توجه به نیاز شهر مرودشت به احداث فضاهای گذران اوقات فراغت جدید (با توجه به در نظر گرفتن سرانه‌های جمعیتی آینده برای احداث این مکان‌ها) به ترتیب اولویت مناطق و قسمت‌های شرق به دلیل عدم محدودیت‌های توسعه در آینده نسبت به سایر مناطق شهر که با محدودیت‌های توسعه روبه‌رو هستند این مناطق در درجه اولویت قرار می‌گیرند برای احداث فضاهای گذران اوقات فراغت.

و تحلیل فضایی در برنامه‌ریزی مکان‌یابی GIS2- استفاده از قابلیت‌های فوق‌العاده تکنیک

۳- در نظر گرفتن کلیه پارامترهای مختلف موثر در مکان‌گزینی مراکز گذران اوقات فراغت در افزایش دقت تعیین مکان بهینه بسیار مهم است، بالاخص آنکه هر پارامتری به نسبت اهمیتی خاص در این مقوله دارد، بنابراین در نظر گرفتن این اهمیت نسبی در نهایت نتیجه‌ای قابل اطمینان‌تری به دست می‌دهد.

۴- ایجاد یک پایگاه داده مکانی و آماری در شهر مرودشت تحت مدیریت و نظارت شهرداری مرودشت.

۵- اهمیت دادن به توزیع عادلانه فضای گذران اوقات فراغت در سطح شهر به گونه‌ای که همه شهروندان بتوانند از این فضاها در کم‌ترین زمان و حداقل هزینه استفاده نمایند.

۶- لحاظ نمودن توان‌مندی‌ها و محدودیت‌های فضاهای شهری.

۷- توجه به جمعیت، فرهنگ، مسائل اجتماعی و اقتصادی منطقه مورد مطالعه.

پیشنهادات کلان

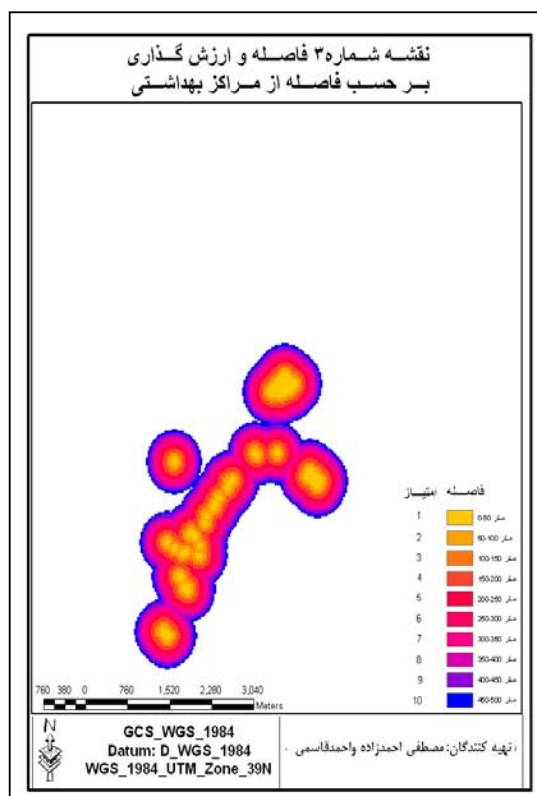
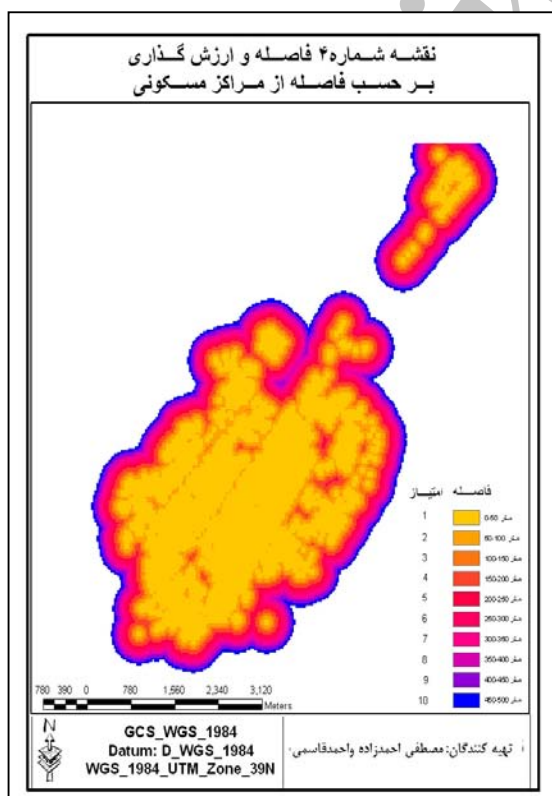
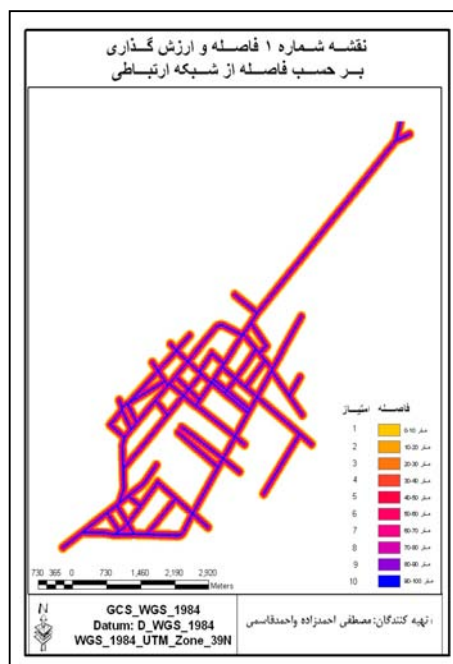
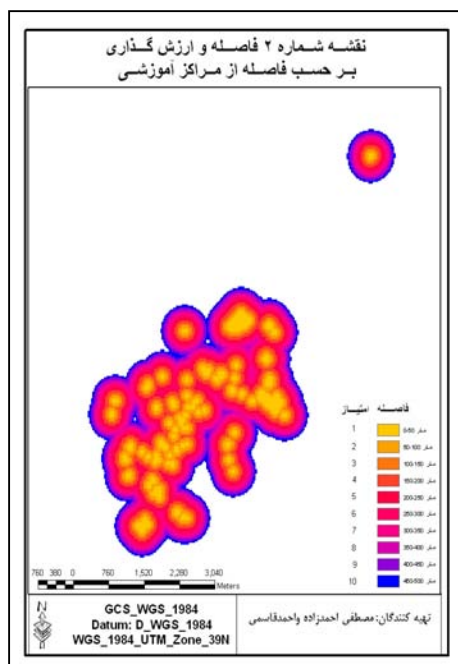
این پیشنهادها با توجه به ویژگی‌های شاخص برنامه‌ریزی (توجه به سیاست‌گذاری برای تهیه برنامه‌ای سیستماتیک و منظم برای رسیدن به اهداف، طرح ریزی (توجه به جنبه‌های عینی و ملموس و پدیده‌ها)، مکان‌یابی، اجرا، نظارت و مدیریت ارائه شده که عبارتند از:

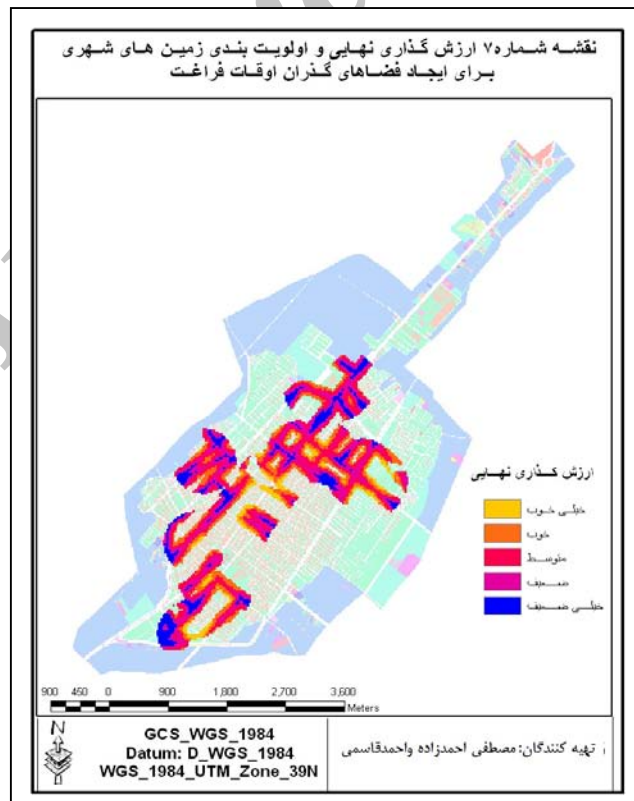
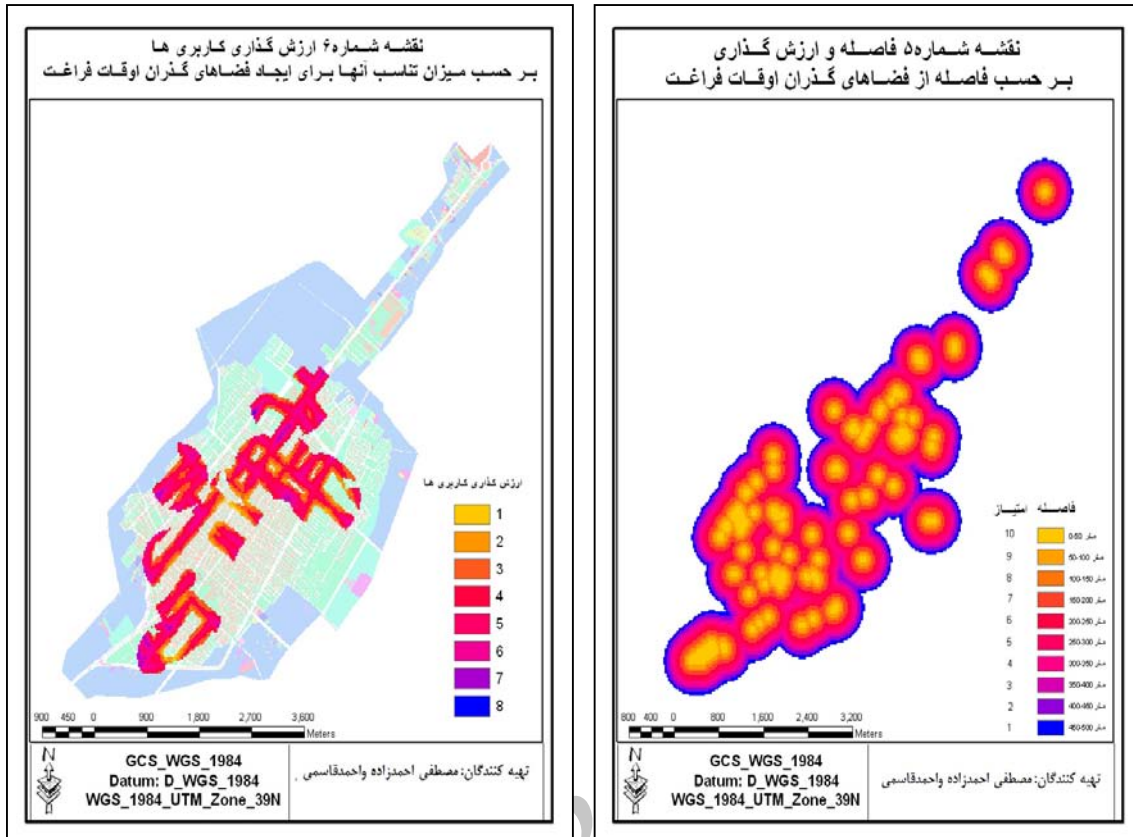
۱- توجه به معیارهای مکان‌یابی در برنامه‌ریزی کاربری اراضی (سازگاری، آسایش، کارایی، مطلوبیت، سلامتی و استانداردهای ایمنی).

۲- استفاده از ابزار و روش‌های بروز در تجزیه و تحلیل اطلاعات و مکان‌یابی فضای گذران اوقات فراغت مانند سیستم اطلاعات جغرافیایی.

۳- بررسی اثرات اجتماعی و روانی فضاهای گذران اوقات فراغت و توجیه و تبیین آن برای کارشناسان طرح‌های شهری.

۴- نبود معیارها و ضوابط مدون دقیق جهت مکان‌یابی مراکز گذران اوقات فراغت از مشکلات این پژوهش بود لذا با توجه به این معضل که در رابطه با سایر کاربری‌ها نیز مصداق دارد، ارائه یک شرح مدون از استانداردها، و معیارها و ضوابط مکان‌گزینی کاربری‌های شهری پیشنهاد می‌گردد.

منابع

- احمدی، داریوش (۱۳۸۶). مطالعه فضایی، مکانی شهر مرودشت با تاکید بر فضاهاى گذران اوقات فراغت، انصاری، فرشته (۱۳۸۲). «پیش به سوی جامعه‌شناسی اوقات فراغت». کتاب ماه علوم اجتماعی، ش ۷۵، ۷۶، دی و بهمن ۱۳۸۲، ۳۹، ۴۳.
- پورمحمدی، م. ر. (۱۳۸۵). برنامه‌ریزی کاربری اراضی. تهران: سمت،
- _____ (۱۳۷۷). کاربری اراضی شهری جزو درسی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز.
- سعیدی رضوانی، ن. (۱۳۷۳). بررسی الگوی استقرار کاربری‌های خدماتی در مناطق مسکونی مطالعه موردی ۳ شهرک غرب در تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.
- _____ (۱۳۷۳). بررسی الگوی استقرار کاربری‌های خدماتی در مناطق مسکونی مطالعه موردی ۳ شهرک در غرب تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.
- سعیدنیا ا. (۱۳۸۲). طرح‌های شهری در ایران. تهران: سازمان شهرداری ها،
- _____ (۱۳۸۲). کاربری زمین شهری. تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور،
- سالنامه آماری هواشناسی کشور، سازمان هواشناسی کشور، ۱۹۹۷-۱۹۸۸ م.
- شهووندی، داریوش (۱۳۷۹). بررسی تحولات شهر و شهرنشینی مرودشت، با تاکید بر توسعه کالبدی، رساله کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم دانشکده ادبیات و علوم انسانی،
- شهرداری مرودشت - واحد فنی در شهرسازی - کاربردهای پیشنهادی در طرح تفصیلی ۱۳۸۱.
- فرج‌زاده اصل، منوچهر (۱۳۸۴). سیستم اطلاعات جغرافیایی و کاربرد آن در برنامه‌ریزی توریسم، تهران.
- فکوهی، ناصر (۱۳۸۳). انسان‌شناسی شهری. تهران: انتشارات نشر نی،
- فیلد بریان و مک گرگور (۱۳۷۶). فنون پیش‌بینی برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، ترجمه فاطمه تقی زاده. تهران: سازمان برنامه و بودجه.
- مهندسان مشاور شهر و خانه، اصفهان ۱۳۸۵.